

«БЕЗНАСЛІДКОВА НЕОБЕРЕЖНІСТЬ» У СУЧАСНИХ УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ПРОБЛЕМА ТА ШЛЯХИ ЇЇ РОЗВ'ЯЗАННЯ

У статті висвітлено проблему невідповідності законодавчих положень про необережну форму вини, які містяться в Загальній частині КК України, конструктивним особливостям деяких складів кримінальних правопорушень, передбачених Особливою частиною цього Кодексу.

Прогнозується ситуація, виникнення якої зумовлено майбутнім перенесенням значної кількості кримінальних за своєю правничою природою правопорушень з Кодексу України про адміністративні правопорушення до книги кримінальних проступків нового КК України. Переважна більшість цих правопорушень сконструйовані як такі, що мають формальний склад, тобто наслідки перебувають за його межами. Водночас конструкція необережної форми вини та її різновидів – легковажності і недбалості, нормативні моделі яких містяться в Загальній частині проекту КК України, передбачає психічне ставлення до наслідків.

Показано майбутні проблеми з визначенням форми вини кримінальних правопорушень, якщо серед положень Загальної частини проєктованого КК України буде передбачено положення про обмежену караність необережної поведінки.

Пропонується принцип побудови норм про кримінальну відповідальність за необережні діяння, згідно з яким результативні необережні делікти мають передбачатися в книзі про злочини, а необережні правопорушення з формальним складом мають належати до проступків.

З метою належного охоплення положеннями Загальної частини майбутнього КК України про необережність усіх конструктивних різновидів складів необережних правопорушень автор пропонує передбачити два типи необережної форми вини – результативну необережність і безнаслідкову необережність.

Здійснено теоретичне моделювання відповідних кримінально-правових норм, якими закріплюватиметься безнаслідкова необережність та її різновиди.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, проступок, легковажність, недбалість, склад абстрактної небезпеки.

Постановка проблеми. У кримінальному законодавстві багатьох держав передбачаються протиправні діяння з необережною формою вини, які відрізняються законодавчою конструкцією об'єктивної сторони складу правопорушення. Конструкція більшості цих необережних правопорушень передбачає реальне настання наслідків у вигляді зазвичай фізичної шкоди – смерті потерпілого (або кількох потерпілих), заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості тощо. Іноді такими наслідками можуть вважатися велика матеріальна шкода, певні різновиди організаційної шкоди тощо. Менша частина кримінальних правопорушень з необережною формою вини передбачає наслідки у вигляді створення небезпеки заподіяння шкоди життю чи здоров'ю

потерпілих або небезпеки настання інших тяжких наслідків. Такі склади кримінальних правопорушень дістали в теорії кримінального права назву «делікти створення небезпеки». Остання, найменш поширена, група необережних правопорушень належить до так званих необережних злочинів з формальним складом, тобто криміноутворювальною ознакою цих правопорушень постають не наслідки, а саме порушення спеціальних правил безпеки в певній сфері. Ця, третя, група необережних правопорушень дістала в теорії кримінального права назву «безнаслідкова необережність». Доцільність криміналізації безнаслідкової необережності становить предмет дискусій у теорії кримінального права. Вітчизняне кримінальне законодавство наразі містить

незначну кількість кримінальних правопорушень, які допускають необережну форму вини в поєднанні з конструкцією об'єктивної сторони як правопорушення з формальним складом. Проте в сучасних умовах, коли Робоча група з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президентові України (далі – Робоча група) розробляє нову концепцію майбутнього КК України, яка передбачає формування книги «Кримінальні проступки», питання безнаслідкової необережності набуває актуальності. Це пов'язано з тим, що значний масив правопорушень, які нині передбачені в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) і мають юридичну природу, що тяжіє за своєю сутністю до кримінальної, за концептуальною логікою мають бути перенесені до книги «Кримінальні проступки». Суб'єктивна сторона складу більшості таких правопорушень, передусім тих, що пов'язані з порушенням спеціальних правил поведінки в певній сфері, допускає як умисел, так і необережність. А враховуючи те, що такі правопорушення переважно належать до правопорушень з формальним складом, то необережність суб'єкта під час їх вчинення потребуватиме належної правової оцінки і коректного нормативного закріплення.

Аналіз останніх досліджень. У сучасній українській науці кримінального права проблематика безнаслідкової необережності майже не дискутується. Основні наукові праці, де висвітлювалися ці питання, видано переважно за часів радянської кримінально-правової науки. Найактивніше ці питання висвітлювали у 70–80-х рр. минулого століття такі науковці, як П. С. Дагель, В. А. Нерсесян, О. І. Рарог, М. Г. Угрехелідзе, Т. В. Церетелі та деякі інші. Водночас з такою відсутністю обговорення проблеми безнаслідкової необережності в сучасній науці кримінального права складно примиритися, оскільки під час реформування вітчизняного кримінального законодавства ми мусимо повернутися до дискусій стосовно цього. Причиною такого повернення є прогнозована ревізія підходу до адміністративних правопорушень і переведення багатьох з них до категорії кримінальних проступків. Тому метою цієї статті є висвітлення тих проблем, що очікують нас на цьому шляху, а також теоретичне моделювання способів їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу. Термін «безнаслідкова необережність» не міститься в законодавстві; його використовують у теорії кримінального права для позначення категорії необережних правопорушень, які тягнуть за собою кримінальну відповідальність за сам

факт порушення певних правил безпеки незалежно від потенційних наслідків. Наприклад, у відомій монографії П. С. Дагеля (1977), присвяченій висвітленню кримінально-правових та кримінологічних проблем необережності, зазначено: «У центрі дискусій постало питання про караність “безнаслідкової” необережності, тобто необережного створення небезпеки заподіяння шкоди»¹. Нині складно встановити, хто є автором цього терміна. Ознайомлення з відповідною науковою літературою дає підстави для судження, що термін поширився в радянській кримінально-правовій теорії у 70-ті рр. ХХ ст.

У кримінальних кодексах радянських республік, попри неоднозначне ставлення науковців, траплялися норми з безнаслідковою необережністю.

Чинний КК України також містить приклади кримінальних правопорушень з безнаслідковою необережністю. Зокрема, порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, яке не призвело до наслідків (ч. 1 ст. 320 КК України), згідно з доктринальними уявленнями може бути вчинене як умисно, так і через необережність². Таке саме ставлення науковців до суб'єктивної сторони складу розголошення державної таємниці, яке не спричинило тяжких наслідків (ч. 1 ст. 328 КК України): вважається, що злочин може бути вчинений як умисно, так і через необережність³. Аналогічно сприймається й суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 329 КК України «Втрата документів, що містять державну таємницю»⁴.

Неоднозначне тлумачення має і суб'єктивна сторона такого злочину, як порушення правил міжнародних польотів (ст. 334 КК України). Згідно з усталеним підходом, суб'єктивна сторона цього злочину характеризується прямим умислом⁵. Водночас у науковій літературі висловлено й думку, що така форма його об'єктивної сторони, як «недодержання зазначених у дозволі маршрутів, місць посадки, повітряних трас, коридорів або ешелонів», може бути виконана суб'єктом

¹ П. С. Дагель, *Неосторожность. Уголовно-правовые и криминологические проблемы* (Москва: Юрид. лит., 1977), 124.

² *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України*, за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. (Київ: Дакор, 2018), 998; Вікторія Лісняк, «Кримінальна відповідальність за порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» (автореф. дис. канд. юрид. наук, ДНД МВС, 2021), 10.

³ *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України*, 1018.

⁴ Там само, 1020.

⁵ Там само, 1040.

з необережною формою вини⁶. Диспозиція цього кримінального правопорушення теж не містить вказівки на наслідки, тому за умови правильності думки про можливість необережної форми вини до факту порушення правил міжнародних польотів цей злочин міг би теж вважатися прикладом безнаслідкової необережності.

Можна навести й інші приклади злочинів, наслідки яких не включені до складу, а суб'єктивна сторона цих деліктів може передбачати необережну форму вини. Проте слід визнати, що кількість таких кримінально-правових норм є незначною.

Тепер, коли ми в загальних рисах з'ясували, про що йдеться, спробуємо висвітлити ставлення науковців до явища безнаслідкової необережності і ті проблеми, які існування цих норм породжує.

Передусім слід зазначити, що кримінальна караність порушень спеціальних правил, які не заподіяли наслідків, давно дискутується в теорії кримінального права.

Одним із перших дослідників, який на монографічному рівні звернув увагу на проблему предметного змісту необережної вини у злочинах з формальним складом, був представник грузинської наукової школи кримінального права М. Г. Угрехелідзе. Не маючи можливості в межах цієї статті повністю розглянути позицію цього науковця, викладену в окремому параграфі його монографії, підкреслюю таке: М. Г. Угрехелідзе (1976) вважав за можливе формулювання необережних деліктів з формальним складом⁷. Водночас науковець не погоджувався з думкою про невідповідність між законодавчим визначенням необережності, сформульованим з урахуванням злочинних наслідків, та необережними злочинами з формальним складом і пропонував власну інтерпретацію положень закону, яка «згладжувала» цю суперечність⁸.

Представники владивостоцької наукової школи кримінального права переконані, що в підґрунті кримінальної відповідальності за необережний технічний злочин має бути передусім діяння, що містить у собі порушення правил безпеки. Характер порушення має впливати на ступінь відповідальності. Зокрема, П. С. Дагель (1978) обґрунтовував позицію, що наслідок і його тяжкість не повинні бути єдиним і вирішальним критерієм криміналізації необережних

діянь та індивідуалізації кримінальної відповідальності⁹.

До цієї позиції примикає також інший дослідник відповідальності за необережні злочини – Р. Т. Нуртаєв. Цей науковець пропонував передбачити більше складів абстрактної і конкретної небезпеки, особливо за злочини, що посягають на громадську безпеку, і за транспортні злочини. Р. Т. Нуртаєв (1990) вважає, що така конструкція норм, з одного боку, запобігала б об'єктивному ставленню в вини, а з іншого боку, сприяла б відновленню справедливості під час встановлення відповідальності за створення можливості настання суспільно небезпечних наслідків¹⁰.

У науці кримінального права є й інші підходи до цієї проблеми. Поширеною є позиція, згідно з якою реальне настання злочинного наслідку має бути неодмінною умовою криміналізації необережних діянь. Вважається, що такий підхід дає змогу виявляти найбільш небезпечні прояви необережної поведінки людей і обмежувати сферу кримінальної відповідальності за необережність. Висловлюється думка, що підходити до встановлення кримінальної караності необережності, яка не зумовила реального настання шкідливих наслідків, слід дуже обережно, щоб надмірно не розширити сферу кримінальної відповідальності, а неодмінною умовою караності зазначених порушень правил безпеки має бути реальне настання злочинних наслідків.

Унаслідок наукового осмислення норм кримінального закону, що передбачають необережну форму вини, в теорії кримінального права ще з 70-х років минулого століття виокремлювали такі види складів необережних злочинів:

- а) склади *абстрактної* небезпеки, де караний сам факт порушення правил безпеки;
- б) склади *конкретної* небезпеки, де карається створення реальної можливості настання злочинних наслідків;
- в) склади *реальної* небезпеки, де карається реальне настання шкідливих наслідків;
- г) склади *кваліфікованої реальної* небезпеки, де передбачені особливо тяжкі наслідки¹¹.

З наведеного вище поділу стає зрозуміло, що склади абстрактної небезпеки, де карається

⁹ П. С. Дагель, «Неосторожное преступление (общая характеристика неосторожного преступления в сфере использования техники)», *Проблемы борьбы с преступной неосторожностью 2* (Владивосток: ДВГУ, 1978), 12.

¹⁰ Р. Т. Нуртаєв, *Борьба с неосторожными видами преступлений* (Алма-Ата: Наука КазССР, 1990), 98–9.

¹¹ Дагель, *Неосторожность. Уголовно-правовые и криминологические проблемы*, 126–7; Б. П. Терентьев, «НТР и вопросы криминализации технической неосторожности», *Проблемы борьбы с преступной неосторожностью 2* (Владивосток: ДВГУ, 1978), 29–30.

⁶ Дарія Новохатська, «Покарання та його призначення за злочини, що вчиняються через необережність» (дис. канд. юрид. наук, ХНУВС, 2018), 26.

⁷ М. Г. Угрехелідзе, *Проблема неосторожной вини в уголовном праве* (Тбилиси: Мецниереба, 1976), 100.

⁸ Там само, 101–2.

сам факт порушення правил безпеки, і є уособленням безнаслідкової необережності.

У сучасній українській науці кримінального права приділено явно недостатню увагу проблематиці встановлення кримінальної караності необережної поведінки. Питання специфіки необережних злочинів, яка безпосередньо впливає на криміналізацію відповідної поведінки, активно обговорювалося у 70–80-х рр. XX ст. в радянській науці кримінального права. Але сучасні умови реформування кримінального законодавства України змушують повернутися до висвітлення проблематики криміналізації необережної поведінки.

Річ у тім, що концептуальний підхід групи розробників нового Кримінального кодексу України передбачає створення книги «Кримінальні проступки»¹². На час підготовки цієї публікації кримінальні проступки планується розташувати в окремій книзі 9 Особливої частини проекту КК України. Відповідно до концепції Робочої групи положення Загальної частини проекту стосуватимуться всіх кримінальних правопорушень – як злочинів, так і проступків. Така ідея загалом сприймається як раціональна, оскільки одночасне охоплення Загальною частиною положень щодо різних категорій кримінальних правопорушень дає змогу заощадити кримінально-правову матерію. Водночас доведеться керуватися певними принциповими положеннями в аспекті розмежування тих необережних правопорушень, які залишаються злочинами, і тих, що мають відійти до категорії кримінальних проступків. Серед принципових питань, які потребують обговорення, слід згадати такі: 1) принцип обмеженої відповідальності за необережність; 2) предметний зміст видів необережної форми вини, сформульованих лише під злочини з матеріальними складами. Розглянемо їх.

Про принцип обмеженої відповідальності за необережність

Відповідно до ч. 5 ст. 2.3.1 «Ознаки суб'єктивної сторони кримінального правопорушення» проекту КК України, «особа підлягає відповідальності за вчинення кримінального правопорушення з необережності лише у випадках, передбачених у статтях Особливої частини цього Кодексу»¹³. Цим положенням розробники планують відійти від принципу парифікації (рівності) форм вини і встановити принцип обмеженої кримінальної відповідальності за необережність. Нагадаю, що,

згідно з останнім підходом, основною формою вини вважається умисел, а відповідальність за необережність настає лише в тому разі, якщо в статті Особливої частини міститься вказівка про вчинення певного діяння через необережність. Відсутність такого уточнення буде показником лише умисного характеру правопорушення.

У науці кримінального права загалом схвально ставляться до принципу обмеженої відповідальності за необережність. Наприклад, М. І. Хавронюк обґрунтовано зазначає: «Підхід, за яким у Загальній частині КК визначено, що відповідальність за злочин, вчинений через необережність, настає лише у спеціально передбачених випадках, на наш погляд, має надзвичайно велике значення для правильного застосування кримінального закону»¹⁴.

Проте дотримання принципу обмеженої кримінальної відповідальності за необережність, який на перший погляд сприймається таким, що поліпшить якість застосування кримінального закону, одночасно може призвести до низки проблем. Головною серед них убачаю таку. Перенесення значної частини правопорушень з КУпАП до книги «Кримінальні проступки» нового КК України призведе до того, що у сфері кримінально-правового регулювання опиниться велика група правопорушень, пов'язаних з порушенням спеціальних правил поведінки, наприклад, у сфері безпеки руху або експлуатації транспорту. Припустимо, що диспозиції цих правопорушень матимуть такий самий вигляд, як і нині (а в них немає ані слова про необережне порушення відповідних правил). Отже, згідно з принципом обмеженої відповідальності за необережність усі такі правопорушення «за замовчуванням» вважатимуться умисними. На мою думку, це створить законну «лазівку» для уникнення кримінальної відповідальності – достатньо буде послатися на обставини, які свідчатимуть про ймовірну необережність суб'єкта правопорушення, як-от: «не помітив знак обмеження швидкості руху», «не звернув уваги на знак початку населеного пункту», «вважав, що вжитий раніше алкоголь уже вивітрився з організму» тощо. За наявності такої правової позиції суб'єкта правопорушення, яку буде складно спростувати, уникнення кримінальної відповідальності набудуть масового характеру.

Тому видається, що принцип обмеженої відповідальності за необережні кримінальні правопорушення має право на існування лише щодо

¹² Текст проекту нового кримінального Кодексу станом на 29.03.2021, <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.

¹³ Там само.

¹⁴ М. І. Хавронюк, *Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації* (Київ: Юрисконсульт, 2006), 222.

злочинів: тут його можна застосувати більш-менш коректно, виклавши відповідні кримінально-правові норми з посиланням на необережну форму вини щодо наслідків. В аспекті ж відповідальності за проступки застосування такого принципу становитиме проблеми як для правотворчої, так і для правозастосовної діяльності.

З наведеного стає зрозуміло, що в питанні криміналізації безнаслідкової необережності актуальне становище кримінально-правової системи досягло своєї точки біфуркації – критичного стану, пов'язаного з невизначеністю. Розробникам проекту нового КК України доведеться визначатися з одним із двох напрямів руху системи – або повністю відмовлятися від криміналізації безнаслідкової необережності, залишивши законодавче поняття необережності таким, що охоплює лише кримінальні правопорушення з матеріальним складом, або погодитись з ідеєю присутності безнаслідкової необережності в межах інституту кримінального проступку, але відмовитись від принципу обмеженої відповідальності за необережність, а також сформулювати поняття необережної форми вини, яке охоплювало б і правопорушення з формальним складом.

Автор цієї статті більшою мірою схиляється до другого напрямку, на підтримку якого можна навести кілька аргументів.

Звернення до європейського досвіду класифікації кримінальних правопорушень, особливо до кримінального законодавства тих країн, де наявні окремі книги про злочини і кримінальні проступки, дає підстави для таких міркувань. Криміналізація необережної поведінки в законодавстві подібних держав переважно реалізується на таких засадах: склади необережних кримінальних правопорушень реальної і кваліфікованої небезпеки належать до книги злочинів, а склади абстрактної небезпеки – до книги кримінальних проступків. Водночас склади конкретної небезпеки (делікти створення небезпеки) займають проміжне становище і можуть належати в одних кримінально-правових системах до злочинів, в інших – до проступків.

Наприклад, у Кримінальному кодексі Іспанії таке кримінальне правопорушення (судячи зі змісту кримінально-правової норми, воно може бути вчинено з альтернативною виною – або умисно, або через необережність), як порушення правил безпеки під час поводження з тваринами, може належати як до злочинів, так і до проступків. Відповідно до ст. 349 КК Іспанії злочином вважається така поведінка:

Той, хто під час поводження, перевезення чи володіння організмами, порушить встановлені норми чи заходи безпеки, ставлячи в конкретну небезпеку життя, фізичну цілісність або здоров'я людей чи навколишнє середовище, карається тюремним ув'язненням на строк від шести місяців до двох років, штрафом на суму від шести до дванадцяти місячних заробітних плат і позбавленням відповідної посади або державної служби і права займатися певною професією або діяльністю на строк від трьох до шести років¹⁵.

Натомість проступком проти загальних інтересів вважатиметься таке кримінальне правопорушення, передбачене ст. 631 КК Іспанії:

Господарі або особи, які відповідають за догляд над кровожерливими або небезпечними тваринами, які залишать їх без прив'язі або покинуть в обставинах, коли вони здатні спричинити шкоду, караються штрафом на суму від п'ятнадцяти до тридцяти денних заробітних плат¹⁶.

Нескладно дійти висновку, що перше правопорушення, передбачене ст. 349 КК Іспанії, може бути визнане злочином, який містить склад конкретної небезпеки. При цьому проступок, передбачений ст. 631 КК Іспанії, слід визнати таким, що містить склад абстрактної небезпеки – тут карається сам факт порушення нагляду за небезпечною твариною незалежно від наслідків. Отже, за умови необережного психічного ставлення до факту порушення правил нагляду за твариною проступок можна визнати таким, що належить до безнаслідкової необережності.

Подібні норми будуть доречними й для майбутнього вітчизняного кримінального законодавства. Згідно з чинним КК України, порушення власником правил утримання небезпечної тварини, що призведе до тяжких наслідків, наприклад, тяжкого тілесного ушкодження або смерті потерпілого, кваліфікуватиметься за ст. 128 або 119 КК України залежно від наслідку, тобто за загальними кримінально-правовими нормами. Хоча для юридичної визначеності і кращого розуміння пересічними громадянами змісту кримінально-правової заборони наявність спеціальної кримінально-правової норми була б доречнішою. Щоправда, проекти відповідних кримінально-правових норм поки що далекі від досконалості. Зважений аналіз одного з таких законопроектів і взагалі проблематики кримінальної відповідальності за порушення правил

¹⁵ Уголовный кодекс Испании, под ред. и с предисл. Н. Ф. Кузнецовой и Ф. М. Решетникова (Москва: Зерцало, 1998), 111.

¹⁶ Там само, 192.

утримання тварин міститься в науковій статті О. Дудорова (2010) і співавторів¹⁷.

Можна навести низку інших прикладів з кримінального законодавства європейських країн, у яких заподіяння шкоди внаслідок необережного порушення певних правил безпеки розглядається як злочин, а факт порушення тих самих правил, який не призвів до наслідків, – як проступок або поліцейське порушення.

При цьому, видається, є сенс дотримуватися такого принципового положення: необережне порушення спеціальних правил безпеки в певній сфері має визнаватися злочином за умови реалізованої небезпеки, тобто у випадку настання наслідків. Якщо ж порушення правил не призвело до настання наслідків, відповідну необережну поведінку суб'єкта правопорушення, яка створює абстрактну небезпеку, слід визнати проступком. Але реагувати на неї суспільство і держава повинні, зокрема, з таких міркувань.

У кримінологічній науці відомим є факт, що на зниження тяжкої насильницької злочинності (умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень) впливає профілактична діяльність правоохоронних органів, спрямована на запобігання хуліганству. Подібний ефект спостерігається і в сфері безпеки руху та експлуатації транспорту, а саме: профілактика правопорушень щодо керування транспортними засобами у стані сп'яніння закономірно сприяє зниженню аварійності. Тому нескладно спрогнозувати такий майбутній результат: наявність правової реакції суспільства і держави на порушення спеціальних правил безпеки в певній сфері (тобто реакція на створення абстрактної небезпеки) спричинить зниження реальної і кваліфікованої реальної небезпеки. Свого часу угорський правознавець Міклош Кадар (1963) слушно підкреслив: встановлення кримінальної відповідальності залежно від наслідків не може бути стримувальною силою, і в кримінальному законодавстві поряд з вимогою «не вбивай» вимога «не наражай нікого і нічого на небезпеку» також має належати до категоричних¹⁸. М. Кадар (1963) обґрунтовано резюмує: об'єктивна підстава кримінальної відповідальності залежить не від настання шкоди, а від *поведінки*, яка спричиняє шкоду чи може її спричинити¹⁹.

¹⁷ Олександр Дудоров, Євген Письменський, Андрій Данилевський, «Порушення правил утримання тварин: кримінально-правовий аспект проблеми», *Юридичний вісник України*, 15–21 травня, 2010, 6–7.

¹⁸ Міклош Кадар, «Неосторожная вина и ответственность за преступления, совершенные по неосторожности», в *Вопросы уголовного права стран народной демократии* (Москва: Изд-во иностр. лит., 1963), 265–6.

¹⁹ Там само, 267.

Важливий аргумент, який можна використати на підтримку моєї позиції, наводить Д. С. Азаров (2018) у статті про кримінальну та адміністративно-деліктну відповідальність. Науковець у цій публікації формулює питання:

чому за незаконне зберігання вогнепальної зброї передбачено кримінальну відповідальність – безальтернативне основне покарання у виді позбавлення волі строком від 3 до 7 років (ч. 1 ст. 263 Кримінального кодексу України (далі – КК)), а за проїзд перехрестя на заборонений сигнал світлофора встановлено адміністративну відповідальність – штраф у розмірі двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або 50 штрафних балів (ч. 2 ст. 122 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП))? Скільки людей загинуло чи було травмовано внаслідок першого діяння та останнього?²⁰

Чи справді на наукових засадах ґрунтується таке ставлення законодавця до соціальної небезпеки цих діянь, яке знайшло відображення у санкціях згаданих норм?

Погоджувалася з ідеєю передбачення в кримінальному законодавстві складів абстрактної небезпеки і Т. В. Церетелі (1970). На її думку:

у злочинах абстрактної небезпеки небезпека презюмується самим законодавцем. Створюючи ці склади, законодавець у такий спосіб визнає, що описаний у диспозиції кримінального закону вчинок узагалі, у своєму родовому прояві, згідно з життєвим досвідом, здатний завдати шкоди певним інтересам, що охороняються правом²¹.

Повертаючись до описаної вище ситуації порушення правил безпеки під час поводження з небезпечними тваринами, зазначу: багато хто з власників собак небезпечних порід ігнорують необхідність постійного контролю тварини під час виходу за допомогою повідця і намордника. Є низка прикладів не спровокованих потерпілими нападів таких собак на них, зокрема і на малолітніх осіб, унаслідок чого завдаються тяжкі тілесні ушкодження або смерть. Тому ігнорування необхідності постійного контролю такої собаки є безвідповідальною поведінкою власника, який зобов'язаний враховувати: згідно з життєвим досвідом такий вчинок здатний заподіяти шкоду правоохоронним інтересам.

²⁰ Д. С. Азаров, «Кримінальна та адміністративно-деліктна відповідальність», *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки* 2 (2018): 99.

²¹ Т. В. Церетелі, «Деликты создания опасности», *Советское государство и право* 8 (1970): 56.

Продовжую залишатися прихильником принципної позиції, обґрунтованої в останній монографії професора А. А. Тер-Акопова:

якщо людина не здатна прогнозувати свої дії в небезпечних ситуаціях, передбачати можливі наслідки, шкідливі як для неї, так і для оточення, і не уявляє собі розвитку відповідних причинних зв'язків, суспільство повинне більш жорстко контролювати її дії. Суспільство також має суворо питати за порушення правил поведінки з тих, хто зобов'язаний був запобігати шкідливим наслідкам, але не зробив цього. І не треба соромитися попереджень, якими тривалий час нас лякали, про неприпустимість детальної правової регламентації суспільних відносин, що вона, нібито, скоує ініціативу, втручається в приватне життя. Подібні побоювання якоюсь мірою доречні в країнах, де поряд із правом діють такі соціальні інститути, як релігія, звичаї, моральність. У нашій країні ці інститути перебувають поки що в зародковому стані, у зв'язку з чим їхні функції значною мірою повинне взяти на себе право²².

Отже, в сучасних умовах теоретичні напрацювання для сприйняття і більш широкого застосування ідеї криміналізації безнаслідкової необережності не лише існують, а й можуть набути подальшого розвитку.

Враховуючи трудомістку і масштабну діяльність, яку наразі проводить Робоча група з реформування КК України, можна спрогнозувати, що значний масив правопорушень, які містяться нині в КУпАП і за своєю правовою природою є кримінальними, буде переведено до категорії кримінальних проступків. Таким чином, це істотно збільшить кількість кримінальних правопорушень, які можуть бути вчинені через необережність, але без настання реальних наслідків. Потенційне збільшення складів абстрактної небезпеки (або безнаслідкової необережності) неминуче увійде в суперечність з принципом економії кримінальної репресії, а також з теоретичною позицією щодо обмеження сфери кримінально караної необережності.

Видається, що на заваді криміналізації безнаслідкової необережності і створенню складів проступків абстрактної небезпеки стануть не тільки принцип економії кримінальної репресії і згадана вище позиція щодо обмеження сфери кримінально караної необережності. Каменем спотикання є конструкція необережної форми вини – як та, що міститься в чинному КК України, так і пропо-

нована в проєкті КК України. Проблема полягає в тому, що невідокремними ознаками кримінально-протиправної самовпевненості (відповідно до проєкту – легковажності)²³ та недбалості є обов'язкове для встановлення і кримінально-правової оцінки психічне ставлення суб'єкта до наслідків кримінального правопорушення. Склади правопорушень абстрактної небезпеки не відповідають законодавчим (і проєктованим) визначенням видів необережності, які сконструйовані виключно під правопорушення з матеріальним складом.

Щодо поняття умислу і його різновидів, теж сконструйованих під злочини з матеріальним складом, теорія і практика кримінального права виробили певне рішення: у злочинах з формальним складом вольовий акцент перенесено з наслідків на сам факт вчинення діяння. Водночас щодо поняття необережності в складах абстрактної небезпеки в науці кримінального права не склалося узгодженої позиції і загалом можна зазначити, що теорія в боргу перед законотворчою практикою. Утім, теоретичне обговорення проблеми все-таки відбулося.

Зокрема, заслуговує на увагу думка Г. А. Злобіна і Б. С. Нікіфорова (1972), відповідно до якої «практична цінність визначень умислу і необережності в Загальній частині кримінального законодавства залежить, вочевидь, від універсальності та вичерпної повноти цих визначень щодо будь-якої з норм Особливої частини»²⁴. Ця позиція і сьогодні не втрачає актуальності, враховуючи підхід розробників проєкту КК України до створення Загальної частини, положення якої стосуватимуться і злочинів, і проступків.

Відомий радянський дослідник П. С. Дагель (1968; 1974) загалом погоджувався з передбаченням у кримінальному законодавстві відповідальності за необережні злочини з формальним складом. На думку вченого, наявність таких складів злочинів змушує вдосконалити визначення необережності, передбачене ст. 9 Основ (ідеться про Основи кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік. – С. Б.), – воно має містити характеристику психічного ставлення до дії або бездіяльності так само, як і законодавче визначення умислу²⁵. У монографії П. С. Дагеля і Д. П. Котова (1974) надано

²³ Текст проєкту нового кримінального Кодексу станом на 29.03.2021, <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.

²⁴ Г. А. Злобин, Б. С. Никифоров, *Умысел и его формы* (Москва: Юрид. лит., 1972), 254.

²⁵ П. С. Дагель, *Проблемы вины в советском уголовном праве* (Владивосток: Изд-во ДВГУ, 1968), 101; П. С. Дагель, Д. П. Котов, *Субъективная сторона преступления и ее установление* (Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1974), 123.

²² А. А. Тер-Акопов, *Преступление и проблемы нефизической причинности в уголовном праве* (Москва: Юркнига, 2003), 7.

таке вирішення цього питання. Вчені обстоювали позицію, що психічне ставлення до діяння за неосторожності полягає в можливості і обов'язку суб'єкта усвідомлювати суспільно небезпечний характер своєї дії або бездіяльності за фактичної відсутності такого усвідомлення. На цьому ґрунті науковці пропонували іншу редакцію ст. 9 Основ, що усувала прогалину стосовно формальних складів неосторожних злочинів: «Злочин визнається вчиненим через неосторожність, якщо особа, що його вчинила, мала можливість і була зобов'язана усвідомлювати суспільно небезпечний характер своєї дії або бездіяльності, передбачала можливість...» (і далі за текстом статті)²⁶.

На мою думку, запропонована згаданими науковцями редакція законодавчого визначення неосторожності містить низку спірних моментів.

По-перше, вчені пропонують після уточнення психічного ставлення до діяння лишити без змін подальший текст закону. А річ якраз у тому, що він сформульований як такий, що передбачає врахування психічного ставлення до наслідків. У підсумку лишиться те саме визначення результативної неосторожності, тобто неосторожності лише для матеріальних складів злочинів.

По-друге, зміст поняття «суспільна небезпека» ще за радянських часів мав істотну невизначеність. Не заперечуючи цю рису як таку, що є характерною для кримінальних правопорушень у цілому, підтримую позицію тих науковців, які «відмовляють» цьому поняттю в праві бути орієнтиром визначення злочинності чи незлочинності поведінки особи²⁷. Таким чином, доволі неоднозначне поняття неосторожності, яке саме по собі містить низку спірних і оцінних моментів, пропонується додатково ускладнити ще одним оцінним поняттям – суспільною небезпекою дії або бездіяльності.

Отже, редакцію поняття неосторожності, запропоновану П. С. Дагелем і Д. П. Котовим (1974), складно визнати юридично визначеною і практично доцільною.

Водночас П. С. Дагель (1977) правильно привертав увагу до того, що законодавче визначення неосторожності має узгоджуватися з конструкцією складів злочинів в Особливій частині кримінального законодавства. «Між тим, – зазначав науковець, – неосторожність визначається як певне психічне ставлення особи до суспільно небезпечних наслідків. Отже, воно не може бути застосоване

до злочинів з так званими формальними складами»²⁸.

Уже згаданий мною вище дослідник неосторожності М. Г. Угрехелідзе (1976) запропонував такий самий «усічений» варіант предметного змісту неосторожної вини для злочинів з формальним складом, як і ті автори, які «усікли» законодавче поняття умислу для злочинів з формальним складом. На думку М. Г. Угрехелідзе (1976), визначальним має бути ставлення до суспільно небезпечного діяння, тому самовпевненість має бути взагалі відкинута: неможливо усвідомлювати небезпеку вчинюваного діяння і водночас сподіватися на його відвернення. Недбалість же залишає можливість неусвідомлення особою суспільно небезпечного характеру діяння за наявності обов'язку і можливості такого усвідомлення²⁹.

Інший відомий дослідник вини в кримінальному праві – О. І. Рарог (1987) – також висловив свою думку з багатьох проблемних питань неосторожності у формальних складах злочинів.

По-перше, науковець теж виступив проти можливості самовпевненого ставлення у злочинах з формальними складами. Сутність самовпевненості О. І. Рарог (1987) убачає в передбаченні можливості суспільно небезпечних наслідків і в легковажному розрахунку на їх відвернення. Дослідник пише:

оскільки у формальних складах до ознак об'єктивної сторони належать лише властивості діяння, тобто дії або бездіяльності, то саме вони становлять і предметний зміст неосторожної вини. Отже, психологічний зміст неосторожності у злочинах з формальним складом можна охарактеризувати як відсутність усвідомлення суспільно небезпечного характеру вчинюваного діяння за наявності обов'язку і можливості такого усвідомлення. Цей зміст властивий злочинній недбалості, котра і є єдиним видом неосторожної вини, можливим у формальних складах злочинів³⁰.

По-друге, О. І. Рарог (1987) загалом погоджується з позицією М. Г. Угрехелідзе (1976), що законодавче поняття неосторожності може бути інтерпретоване і до неосторожних злочинів з формальним складом. Водночас О. І. Рарог (1987) ставить правильне питання і дає відповідь на нього: чи є доцільним збереження в законі формулювання, яке потребує інтерпретації для застосування до складів злочинів з певним типом структури, – зауважує

²⁶ Дагель, Котов, *Суб'єктивна сторона преступлення и ее установление*, 123.

²⁷ Д. С. Азаров, «Розуміння суспільної небезпеки злочину (за результатами соціологічного експерименту)», *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки* 3 (2019): 16.

²⁸ Дагель, *Неосторожность. Уголовно-правовые и криминологические проблемы*, 115–6.

²⁹ Угрехелідзе, *Проблема неосторожной вини в уголовном праве*, 102–3.

³⁰ А. И. Рарог, *Вина в советском уголовном праве* (Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1987), 148–9.

науковець. Позаяк будь-якій інтерпретації властивий елемент суб'єктивізму, краще було б уточнити законодавче визначення і застосовувати його не в інтерпретації, а буквально³¹.

Послідовно розгортаючи далі цю думку в монографії 1987 року, науковець запропонував доповнити ст. 9 Основ частиною другою такого змісту: «Злочин визнається вчиненим через необережність і тоді, якщо особа, що його вчинила, не усвідомлювала суспільно небезпечного характеру своєї дії або бездіяльності, хоча повинна була і могла це усвідомлювати»³².

На мою думку, позиція М. Г. Угрехелідзе (1976) і О. І. Рарога (1987) щодо неможливості легковажного ставлення до діяння в правопорушеннях з формальним складом може бути піддана критиці. Основним аргументом науковців є те, що сутність самовпевненості (легковажності) полягає в передбаченні суспільно небезпечних наслідків і легковажному розрахунку на їх відвернення, отож неможливо усвідомлювати суспільно небезпечний характер діяння і водночас сподіватися на його відвернення. Але вся суть психології необережності в тому, що суспільно небезпечний характер свого діяння особа сприйматиме постфактум, після настання суспільно небезпечних наслідків. Оскільки суб'єкт під час вчинення діяння подумки унеможливив імовірність настання таких наслідків, то він і не сприймає свого діяння як небезпечного – «нічого не станеться», «все буде гаразд» тощо. Водночас суб'єкт усвідомлює не *суспільно небезпечний* (позаяк це атрибут наслідків), а *проти-правний* характер своєї поведінки, тобто свідомо йде на ризик порушення спеціальних правил безпеки в певній сфері (якщо не усвідомлює – йдеться про недбалість або казус). У цьому й полягає сутність самовпевненості як *усвідомленої необережності*, адже суб'єкт не бажає наслідків, не прагне до них і не припускає їхнього настання – таке вольове ставлення свідчило б про умисел. Отже, усвідомлене порушення правил безпеки з одночасним сподіванням на ненастання результату (що складно вважати умислом) вказує на необережність суб'єкта. Ми звикли сприймати необережне правопорушення лише як результативний вчинок, проте з філософського і методологічного поглядів і необережний вчинок може мати певні стадії розвитку, як-от: 1) порушення правила безпеки і створення цим абстрактної небезпеки; 2) створення конкретної небезпеки; 3) настання наслідку або реальної небезпеки; 4) настання особливо тяжкого наслідку або кваліфікованої реальної небезпеки. Тому каузальний розвиток поведінки

суб'єкта правопорушення може зупинитися на першій стадії: правило безпеки порушено, але цього разу пощастило і наслідки не настали. То чому ж не можна визнати таке психічне ставлення легковажним? Особа усвідомлено допускає необережність, хоча таку, що виявилася безнаслідковою в цьому конкретному випадку. З цих міркувань доводжу висновку про можливість легковажного ставлення суб'єкта до своєї протиправної поведінки під час вчинення правопорушення з формальним складом і про спірність позиції М. Г. Угрехелідзе (1976) і О. І. Рарога (1987), які заперечували таку можливість.

Висновки

У будь-яких, не лише наукових, дискусіях певні критичні зауваги бажано супроводжувати конструктивними пропозиціями, що мають поліпшити становище або позиції, які зазнавали критики. Тому хотілося б висловити деякі ідеї, що стали результатом роздумів автора над висвітленими в цій публікації спірними питаннями.

Видається, є підстави вважати доцільним застосування такого принципу побудови кримінального законодавства в аспекті відповідальності за необережність: делікти результативної необережності мають бути включені в книги про злочини, а делікти безнаслідкової необережності рекомендовано розташувати в книзі «Кримінальні проступки».

У такому разі поняття необережної вини має розпастися на дві складові частини:

- 1) необережна вина для результативних деліктів, або необережна вина у злочинах;
- 2) необережна вина для формальних деліктів, або необережна вина у проступках.

Першу, за умови відсутності обґрунтованої і конструктивної критики, можна залишити в тому формулюванні, як це запропонували представники Робочої групи.

Друга потребує розроблення теорією кримінального права. У порядку обговорення можу запропонувати такий варіант цього поняття:

Статті 2.3.5 і 2.3.6 об'єднати у статтю з назвою «**Результативна необережність**».

Запропонувати статтю 2.3.7 (інші статті відповідно змінять нумерацію) такого змісту:

Стаття 2.3.7. Безнаслідкова необережність

1. Безнаслідкова необережність є легковажністю, якщо особа усвідомлює порушення правил безпеки, яких вона зобов'язана дотримувати, але не сприймає свою поведінку як потенційно небезпечну.

2. Безнаслідкова необережність є недбалістю, якщо особа не усвідомлює, що своєю поведінкою порушує правила безпеки, яких вона

³¹ Рарог, *Вина в советском уголовном праве*, 150.

³² Там само.

зобов'язана дотримувати, хоча повинна була і могла це усвідомлювати.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Висловлені у статті пропозиції та ідеї потребують ретельного обмірковування і наукового обговорення, оскільки в теорії кримінального права існує побоювання криміналізації безнаслідкової необережності. У подальшому можна розглянути теоретичну і практичну доцільність цих пропозицій, порівнявши з напрацюваннями

колег у сфері адміністративно-деліктного права. Йдеться про те, як у теорії адміністративно-деліктного права уникають проблем кваліфікації вини в адміністративних правопорушеннях, більшість з яких належать до формальних складів, попри те, що поняття умислу і необережності сформульовані у статтях 10 та 11 КУпАП з урахуванням психічного ставлення до наслідків, тобто в розрахунок на адміністративні правопорушення з матеріальним складом.

Список використаної літератури

- Азаров, Д. С. «Кримінальна та адміністративно-деліктна відповідальність». *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки* 2 (2018): 99–109. <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2018.99-109>
- Азаров, Д. С. «Розуміння суспільної небезпеки злочину (за результатами соціологічного експерименту)». *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки* 3 (2019): 3–18. <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2019.3.3-18>
- Дажель, П. С. *Проблеми вини в советском уголовном праве*. Владивосток: Изд-во ДВГУ, 1968.
- Дажель, П. С. *Неосторожность. Уголовно-правовые и криминологические проблемы*. Москва: Юрид. лит., 1977.
- Дажель, П. С. «Неосторожное преступление (общая характеристика неосторожного преступления в сфере использования техники)». *Проблеми боротьби з преступною неосторожністю* 2 (Владивосток: ДВГУ, 1978): 3–15.
- Дажель, П. С., Котов, Д. П. *Субъективная сторона преступления и ее установление*. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1974.
- Дудоров, Олександр, Євген Письменський, Андрій Данилевський. «Порушення правил утримання тварин: кримінально-правовий аспект проблеми». *Юридичний вісник України*, 15–21 травня, 2010.
- Злобин, Г. А., Никифоров, Б. С. *Умысел и его формы*. Москва: Юрид. лит., 1972.
- Кадар, М. «Неосторожная вина и ответственность за преступления, совершенные по неосторожности». В *Вопросы уголовного права стран народной демократии*, 250–76. Москва: Изд-во иностр. лит., 1963.
- Лісняк, Вікторія. «Кримінальна відповідальність за порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів». Автореф. дис. канд. юрид. наук, Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2021.
- Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України*. За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ: Дакор, 2018.
- Новохацька, Дарія. «Покарання та його призначення за злочини, що вчиняються через необережність». Дис. канд. юрид. наук, Харківський національний університет внутрішніх справ, 2018.
- Нуртаев, Р. Т. *Борьба с неосторожными видами преступлений*. Алма-Ата: Наука КазССР, 1990.
- Парог, А. И. *Вина в советском уголовном праве*. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1987.
- Текст проекту нового кримінального Кодексу станом на 29.03.2021. <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>
- Тер-Акопов, А. А. *Преступление и проблемы нефизической причинности в уголовном праве*. Москва: Юркнига, 2003.
- Терентьев, Б. П. «НТР и вопросы криминализации технической неосторожности». *Проблеми боротьби з преступною неосторожністю* 2 (Владивосток: ДВГУ, 1978): 24–31.
- Уголовный кодекс Испании*, под ред. и с предисл. Н. Ф. Кузнецовой и Ф. М. Решетникова. Москва: Зерцало, 1998.
- Угрехелидзе, М. Г. *Проблема неосторожной вины в уголовном праве*. Тбилиси: Мецниереба, 1976.
- Хавронюк, М. І. *Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації*. Київ: Юрисконсульт, 2006.
- Церетели, Т. В. «Деликты создания опасности». *Советское государство и право* 8 (1970): 56–64.

Bibliography

- Azarov, Denys. "Criminal liability and the tort liability under administrative law." *NaUKMA Research Papers. Law* 2 (2018): 99–109. <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2018.99-109> [in Ukrainian].
- Azarov, Denys. "The understanding of social danger of crime: results of sociological experiment." *NaUKMA Research Papers. Law* 3 (2019): 3–18. <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2019.3.3-18> [in Ukrainian].
- Dagel, P. S. *Problemy viny v sovetskom ugovnom prave [Problems of the guilt in the Soviet criminal law]*. Vladivostok: Izd-vo DVGU, 1968 [in Russian].
- Dagel, P. S. *Neostorozhnost. Ugolovno-pravovye i kriminologicheskie problemy [Carelessness. Criminal-law and criminological problems]*. Moscow: Yuridicheskaya literatura, 1977 [in Russian].
- Dagel, P. S. "Neostorozhnoe prestuplenie (obschaya harakteristika neostorozhnogo prestupleniya v sfere ispolzovaniya tehniki)" ["Careless crime (general characteristic of the careless crime in the field of technic using)"]. *Problemy borby s prestupnoy neostorozhnostyu* 2 (Vladivostok: DVGU, 1978): 3–15 [in Russian].
- Dagel, P. S., and D. P. Kotov. *Sub'ektivnaya storona prestupleniya i ee ustanovlenie [Mens rea of a crime and its ascertainment]*. Voronezh: Izd-vo Voronezh. un-ta, 1974 [in Russian].
- Dudorov, Oleksandr, Yevhen Pysmenskyi, and Andrii Danylevskiy. "Porushennia pravyl utrymannia tvaryn: kryminalno-pravovyi aspekt problemy" ["Violation of the rules of keeping animals: criminal-law aspect of the problem]. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy*, May 15-21, 2010 [in Ukrainian].
- Kadar, M. "Neostorozhnaya vina i otvetstvennost za prestupleniya, sovershennyye po neostorozhnosti" ["Careless guilt and liability for the crimes that committed by carelessness"]. In *Voprosy ugovnogo prava stran narodnoy demokratii*, 250–76. Moscow: Izd-vo inostrannoy literatury, 1963 [in Russian].
- Khavroniuk, M. I. *Kryminalne zakonodavstvo Ukrainy ta inshykh derzhav kontynentalnoi Yevropy: porivnialnyi analiz, problemy harmonizatsii [Criminal legislative of Ukraine and others states of continental Europe: comparative analysis, problems of harmonization]*. Kyiv: Yuryskonsult, 2006 [in Ukrainian].
- Lisniak, Viktoriia. "Kryminalna vidpovidalnist za porushennia vstanovlenykh pravyl obihu narkotychnykh zasobiv, psykhotropanykh rechovyn, yikh analogiv abo prekursoriv" ["Criminal Liability for the Violation of the Established Rules of Circulation of Narcotic Drugs, Psychotropic Substances, Their Analogues or Precursors"]. PhD diss., State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, 2021 [in Ukrainian].

- Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy* [Scientific and praxis commentary of Criminal Code of Ukraine], eds. M. I. Melnyk, M. I. Khavroniuk. Kyiv: Dakor, 2018 [in Ukrainian].
- Novokhatska, Dariia. "Pokarannia ta yoho pryznachennia za zlochyyny, shcho vchyniaiuetsia cherez neoberezhnist'" ["Punishment and him imposition for the crimes that committed by carelessness"]. PhD diss., Kharkiv National University of Internal Affairs, 2018 [in Ukrainian].
- Nurtaev, R. T. *Borba s neostorozhnymi vidami prestupleniy* [Struggle with careless types of the crimes]. Alma-Ata: Nauka KazSSR, 1990 [in Russian].
- Rarog, A. I. *Vina v sovetskom ugovnom pravie* [Guilt in the Soviet criminal law]. Saratov: Izd-vo Saratov. un-ta, 1987 [in Russian].
- Tekst proiektu novoho kryminalnoho Kodeksu stanom na 29.03.2021 [Text of the draft of new Criminal Code of Ukraine]. <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> [in Ukrainian].
- Ter-Akopov, A. A. *Prestuplenie i problemy nefizicheskoy prichinnosti v ugovnom pravie* [Crime and the problems of unphysical causality in criminal law]. Moscow: Jurkniga, 2003 [in Russian].
- Terent'ev, B. P. "NTR i voprosy kriminalizatsii tehnikeskoy neostorozhnosti" ["Scientific and technological revolution and issues of criminalization of technical carelessness"]. *Problemy borby s prestupnoy neostorozhnostyu 2* (Vladivostok: DVGU, 1978): 24–31 [in Russian].
- Tsereteli, T. V. "Delikty sozdaniya opasnosti" ["Delicts that making danger"]. *Sovetskoe gosudarstvo i pravo* 8 (1970): 56–64 [in Russian].
- Ugolovnyj kodeks Ispanii* [Criminal Code of Spain], eds. N. F. Kuznetsova and F. M. Reshetnikov. Moscow: Zertcalo, 1998 [in Russian].
- Ugrehelidze, M. G. *Problema neostorozhnoy viny v ugovnom pravie* [Problem of the careless guilt in criminal law]. Tbilisi: Metsniereba, 1976 [in Russian].
- Zlobin, G. A., and B. S. Nikiforov. *Umysel i ego formy* [Intent and its forms]. Moscow: Yuridicheskaya literatura, 1972 [in Russian].

Serhii Bahirov

“INCONSEQUENT CARELESSNESS” IN MODERN CONDITIONS OF CRIMINAL LEGISLATIVE REFORM: THE PROBLEM AND WAYS TO SOLVE IT

The article highlights the problem of inconsistency of legislative provisions on careless forms of guilt, which are contained in the General Part of the Criminal Code of Ukraine, to the constructive peculiarity of criminal offenses that are provided by the Special Part of this Code.

The author draws attention to the problem which emerged due to the future transfer of a significant number of criminal offenses from the Code of Ukraine on Administrative Offenses to the book of criminal offenses of the new Criminal Code of Ukraine. The vast majority of these offenses are constructed so as to have a formal composition, to wit the consequences outside it. At the same time, the construction of a careless form of guilt and its varieties, recklessness and negligence, the normative models of which are contained in the General Part of the draft Criminal Code of Ukraine, provides for a mental attitude to the consequences.

It is substantiated that the developers of the draft of the new Criminal Code of Ukraine will have to decide on one of the two directions of the system: either to completely abandon the criminalization of inconsequent carelessness, leaving the legislative concept of carelessness covering only criminal offenses with material composition, or to agree with the idea of presence of the inconsequent carelessness within the institute of criminal offense.

Future problems with determining the form of guilt of criminal offenses are shown, if among the provisions of the General Part of the projected Criminal Code of Ukraine there is a provision on the limited punishment of a careless behavior.

The principle of constructing norms on criminal liability for careless acts is proposed, according to which resultative careless delicts should be provided in the book of crimes, and careless offenses with a formal composition should be misdemeanors.

In order to properly cover the provisions of the General Part of the future Criminal Code of Ukraine on the carelessness of all constructive types of careless offenses, the author proposes to provide two types of careless form of guilt: resultative carelessness and inconsequent carelessness.

Theoretical modeling of the relevant criminal law norms has been carried out, which will consolidate the inconsequent carelessness and its varieties.

Keywords: criminal offence, misdemeanor, recklessness, negligence, offence of the abstract danger.

Матеріал надійшов 18.04.2021

